

O DELU MEDNARODNE KOMISIJE IGU ZA GEOMORFOLOSKO KARTIRANJE IN NASTAJANJU GEOMORFOLOŠKE KARTE EVROPE

Ivan G a m s*

Na mednarodnem geografskem kongresu v New Delhiju decembra 1968 je bila ustanovljena komisija za geomorfološko proučevanje in kartiranje (geomorphological survey and mapping), ki ima zdaj za sabo skoraj deset letno plodno delovanje. Čeprav je težišče dela v geomorfološkem kartiranju, so se pri zasedanjih komisije, ki jih je bilo doslej 12, in to v raznih krajih Evrope od Pariza do Leningrada in Kavkaza, vedno na novo odpirala osnovna teoretska vprašanja geomorfologije. Kljub obilici geomorfoloških učbenikov in slovarjev ter geomorfološki enciklopediji (izdal R. W. Fairbridge, 1968) obstajajo namreč še vedno velike razlike v pojmovanju geomorfologije po raznih šolah Evrope, ki so sodelovale pri delu te komisije. Najbolj v ospredju so bile pri delu komisije srednjeevropske in vzhodnoevropske šole, ki imajo za sabo že desetletno tradicijo v domačem geomorfološkem kartiranju. Toda tudi pri teh so velike razlike. Sovjetski geomorfologi, ki doma raziskujejo v tesnem sodelovanju z geologi, so dajali geomorfostrukturno v ospredje geomorfološkega kartiranja, medtem ko so srednjeevropski in zahodnoevropski geomorfologi videli svojo nalogo predvsem v kartiranju geomorfoloških oblik in procesov. Sodelavci iz bolj gorate južne Evrope smatrajo, da je litologija eden glavnih dejavnikov, ki določujejo značaj površja. Po dolgotrajnih razpravljanjih je obveljalo, da so oblike in procesi v ospredju pri kartiranju v velikem (1:10.000 do 1:100.000) in v srednjem merilu (1:100.000 do 1:800.000), pri kartah malega merila pa morfostruktura in tipi površja. Šele znotraj njih se relief diferencira z barvnimi niansami.

Če je komisija kljub tako različnim stališčem dosegla dobre zaključke, je to tudi zasluga njenega predsednika doc. dr. J. Demeka, ki je ravnatelj razmeroma velikega in delovnega geografskega inštituta ČSAV v Brnu. V njem je lahko komisija izdajala številne verzije priročnikov, ki so jih izboljševali sodelavci komisije, in tiskala poizkusne karte v barvah. Po ciklostiranih verzijah (1) priročnika za kartiranje v velikem merilu, je doslej komisija izdala dokončni priročnik (2) v offset tehniki, ki je bil natisnjen v nemškem jeziku (3). Predviden je tudi ponatis v angleškem

* dr., redni univ. prof., PZE za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU.

in ruskem jeziku, vendar komisija do poletja 1977 še ni mogla najti založnika. Ciklostirane verzije priročnika, ki obsegajo prispevke sodelavcev in kritične pripombe, kot tudi tiskani priročnik za kartiranje v velikem merilu, pomenijo ne samo pripomoček za kartiranje, temveč sodijo med najboljše priročnike za splošno laboratorijsko in terensko geomorfološko raziskovalno delo.

Komisija je imela svojega predhodnika v delovni komisiji za mednarodno geomorfološko karto Evrope v merilu 1:500.000, ki je bila osnovana v okviru komisije IGU za aplicirano geomorfologijo junija 1966 v Belgiji. Kljub optimističnemu poročilu (4) pa je komisija po posvetovanjih ugotovila, da je karta Evrope v merilu 1:500.000 prevelik in preuranjen zalogaj. Kljub dolgemu prizadevanju se je morala komisija zadovoljiti s priročniki (5, 6) v offset tehniki, končni, tiskani priročnik pa je tik pred izidom. Samo kartiranje je tako prepuščeno posameznim narodom, od katerih so številni že izdali svojo karto v srednjem merilu, vendar vsak po svoji koncepciji.

Da je izdelava skupne karte Evrope v merilu 1:500.000 nerealna, je pokazalo delo komisije pri izdelavi karte Evrope v merilu 1:2.500.000. Čeprav so doslej v tem merilu izdali karto Evrope pedologi in kvartarologi, se je zataknilo že pri topografskih osnovah. Po dolgotrajnem usklajevanju koncepcij (7) je komisija s sodelavci pristopila k izdelavi večine od 15 listov, ki zajemajo Evropo. Kot vzorčni list je bil najprej izdelan list Varšava, ki sega od južne Švedske do srednje Italije in od Francije do Karpatov. Geomorfološka vsebina razpada v štiri skupine: reliefni razredi glede na relativno višino (v kvadratih 5×5 km: 0—30, 30—150, 150—300, 300—600 in nad 600 m višinske razlike), reliefni tipi glede na morfostrukturo (stabilni štiti, razmeroma stabilne plošče, mlade orogetske cone itd.), posebne oblike, ki imajo na karti različno barvo glede na proces, in starost (označeno s črkami). Ker pride k tej vsebini še označba za litologijo, more biti karta v reliefno razgibanem področju prenatrpana. Od izdelovalca zahteva tudi precejšnje poznavanje tektonske strukture in litologije. Pisec tega članka je kot dopisni član za Jugoslavijo za list Varšava izdelal zahodni del Jugoslavije (približno do Tise) in trčil pri delu na mnoge težave. Ker ne razpolagamo s podrobnejšimi geografskimi kartami, je ostala delitev ozemlja glede na tektonsko strukturo (nagubano, nagubano in razlomljeno ozemlje, jarki, plošče in pod.) in litologijo (molasa, fliš), nedodelana. Sama legenda na drugi strani ni dovoljevala večje klasifikacije kraškega reliefa. Na poskusnem listu Varšava, ki je bil članom in dopisnim članom komisije predložen na zasedanju v Kijevu med lanskim mednarodnim geografskim kongresom v SZ, po mnenju pisca tega članka Jugoslavija ni bila zadovoljivo predstavljena. Na 12. zasedanju komisije od 2. do 6. maja 1977 v Novem mestu na Moravskem smo soglasno ugotovili, da noben geomorfolog ni zadovoljen s svojo geomorfološko karto poznanega ozemlja. Na tem zasedanju je bila bistveno izboljšana in precizirana legenda. To bo zahtevalo temeljite korekture lista Varšave.

Načrt, da bi geomorfološko karto Evrope v merilu 1:2.500.000 izdelali do tokijskega mednarodnega geografskega kongresa, najbrž ne bo iz-

polnjen. Več izgledov ima knjiga o geomorfologiji Evrope, za katero bo točnejšo vsebino določilo naslednje zasedanje komisije septembra 1977 na Finskem.

Kljub vsem težavam lahko označimo delo komisije za uspešno. Zbližala in medsebojno konfrontirala je razne evropske geomorfološke centre. Osnovala je mednarodne legende za kartiranje v raznih merilih. Marsikje se teh legend ne bodo držali v celoti in še daleč smo od enotnosti v pojmovanju poglavitnih nalog geomorfologije in kartiranja. Toda te legende bodo verjetno rabile kot podlaga za izboljševanje legende in koncepcije za domače kartiranje v Evropi kot tudi po svetu. Na tako stališče se je postavilo tudi prvo posvetovanje o geomorfološkem kartiranju v Jugoslaviji konec leta 1966 (8). Tudi pri pripravi koncepcije geomorfološke karte Slovenije v merilu 1:400.000, ki bo natisnjena v atlasu Slovenije, smo se koristno oprli na legendo mednarodne komisije. Predvsem pa vidim uspeh te komisije v tem, da je številne geomorfologe prepričala o nujnosti izdelave specialne ali splošne geomorfološke karte za dokumentacijo terenskih ugotovitev.

Bibliografija — Bibliography

1. Demek J., 1971, Manuel of Detailed Geomorphological Mapping, ČSAV, Brno, prva verzija.
2. Demek J. (et al.), 1972, Manuel of Detailed Geomorphological Mapping, ČSAV, Praga, 368 s.
3. Demek J. (et al.), 1976, Handbuch der geomorphologischen Detailkartierung, Hirt, Wien, 463 s.
4. Report of the Working Team for the Geomorphological Map of Europe on 1:500 000. ČSAV, Praga, 1968.
5. Demek J. (et al.), 1974, Problems of medium-scale geomorphological mapping, Proceedings of the 7th Meeting Brno, *Studia Geographica* 41, ČSAV, Praga, 206 s.
6. Demek J., Embleton C., 1976, Guide to medium-scale geomorphological mapping, Preliminary edition for the 11th Commission meeting, Kiev, ČSAV, Brno, 428 s.
7. Bachenina N. V., et al., 1971, Legend to the International Map of Europe 1:2,500,000, 5th Version, ČSAV, Brno, 30 s.
8. Gams I., 1976, Prvi jugoslovanski simpozij o geomorfološkem kartiranju od 20. do 21. oktobra 1975 v Beogradu, *Geografski vestnik* XLVIII.

ABOUT THE WORK OF THE IGU COMMISSION ON THE GEOMORPHOLOGICAL MAPPING AND ABOUT THE PREPARATION OF THE GEOMORPHOLOGICAL MAP OF EUROPE

Ivan Gams
(Summary)

The author reports about the formation and the performed work of the commission which has formulated the methods of geomorphological mapping during its twelve sessions. The test of the method on the sample sheet Warszawa (1:2 500 000) has pointed at the need of a further elaboration of the proposed method. The results of the work of the Commission can be assessed as successful.